

Мекишун Л.М., к.е.н., доцент

Мекишун П.В., к.е.н.

2.3. Забезпечення економічної безпеки України під впливом процесів транснаціоналізації національної економіки

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» виділяють такі її складові: політичну, економічну, соціальну, військову, екологічну, інформаційну, інтелектуально-інноваційну, технологічну та енергетичну [1]. Серед них економічна безпека посідає центральне місце, оскільки належне забезпечення політичної стабільності, надійної обороноздатності, ефективної соціальної політики, розвитку науково-технічного прогресу, сприятливого екологічного середовища та захисту інформації неможливе без міцної та конкурентоспроможної економіки. В сучасних умовах саме економічна безпека є гарантом державного суверенітету країни, її незалежності та територіальної цілісності.

При визначенні економічної безпеки національної економіки вітчизняні та зарубіжні вчені роблять наголос на її різних сутнісних ознаках:

1) можливості здійснення контролю за використанням національних ресурсів і спроможності використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі у міжнародній торгівлі [2; 3];

2) стійкому розвитку національної економіки, її здатності до самовідтворення і самовдосконалення [4; 5];

3) виявленні та усуненні внутрішніх і зовнішніх загроз та реалізації економічних інтересів [6; 7];

4) можливості виміру економічної безпеки тощо [8].

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України 2013 року, економічна безпека визначається як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі й характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [9].

Розмаїття змістовно-понятійних визначень «економічної безпеки країни» свідчить про важливість і складність досліджуваної проблеми. Узагальнивши сучасні наукові підходи, відзначимо, що економічна безпека національної економіки характеризує такий її стан, який забезпечує здатність до розвитку, самовідтворення і підвищення конкурентоспроможності, захищає економічні інтереси суб'єктів господарювання, створює необхідні умови підвищення добробуту громадян за допомогою попередження і нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз.

Таким чином, розвиток національної економіки посилює здатність держави протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам. В Універсальному словнику української мови загроза визначена як можливість загострення/виступу одного з негативно оцінюваних явищ [10, с.277]. У наукових дослідженнях існують різні підходи до визначення загроз економічній безпеці національної економіки. Окремі автори визначають їх як дію факторів, ситуації і умов, що складаються в результаті цих дій, які виходять із зовнішніх і внутрішніх джерел небезпеки, відносно життєво важливих інтересів особи, фірми, регіону, економіки в цілому [11, с. 21]. Інші під загрозою економічній безпеці розуміють сформовані у суспільстві економічні та інші умови, здатні прямо чи опосередковано впливати на економічну безпеку суб'єкта господарювання у теперішньому або найближчому майбутньому [12, с.25]. Ми погоджуємося із другою точкою зору.

Зовнішні загрози впливають на ресурсний потенціал національної економіки та її конкурентоспроможність. На думку багатьох дослідників, найбільш серйозні загрози несе в собі глобалізація світової економіки і діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) [13; 14; 15].

ТНК виникли внаслідок розвитку продуктивних сил, концентрації і інтернаціоналізації виробництва і капіталу, експансії капіталу за кордон та бажання капіталістів отримати максимальний прибуток. Їм притаманні наступні риси: це економічно єдина система, що складається із групи самостійних підприємств, діяльність яких проводиться на території декількох держав; структурні підрозділи є суб'єктами національного права; керівництво та контроль здійснюються з єдиного центру; корпорація знаходиться поза юрисдикцією окремої держави, групи держав або міжнародних організацій.

Структурні підрозділи ТНК за характером взаємовідносин з материнським підприємством поділяються на філії, дочірні підприємства і спільні підприємства. Філії діють на підставі положення, затвердженого для них материнським підприємством, і не є юридичними особами. Дочірні підприємства утворюються в договірному порядку або їхня залежність від материнського підприємства визначається тим, що останнє має акції дочірнього підприємства. Спільні підприємства мають у своєму статутному фонді частку, що належить і національному капіталу.

Фактори виходу ТНК на ринки інших країн поділяються на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх належать прагнення отримати перевагу над конкурентами, уникнути торговельних та урядових обмежень, не допустити виходу клієнтів із зони впливу компанії та ін. Уряди приймаючих країн надають ТНК певні пільги і інколи створюють ряд переваг для їх діяльності.

До внутрішніх чинників можна віднести пошук нових ринків виробництва і реалізації продукції, наявність у приймаючої країни дешевих сировинних і трудових ресурсів, різницю ставок оподаткування тощо. У сучасному світі ТНК формують схеми інвестицій, торгівлі і руху технологій між державами. Уряди країн враховують їх вплив на внутрішнє

виробництво, торгівлю, платіжний баланс та зайнятість і, переважно, заохочують надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

Аналізуючи характер і динаміку закордонної діяльності ТНК, можна сформулювати деякі принципи їх розміщення і територіальної організації, які свідчать про бажання закордонних корпорацій отримати надприбуток, часто не враховуючи пріоритети розвитку приймаючих країн.

По-перше, ТНК мають глобальний підхід до вибору місць виробництва і реалізації продукції. Завдяки розвиненій інформаційній інфраструктурі і передовим технологіям вони мають можливість використовувати ресурси найвіддаленіших районів світу і керувати підприємствами, що розташовані в різних регіонах, з єдиного центру.

По-друге, ТНК формують систему «географічно» рентабельного виробництва, тобто при розміщенні підприємств вони враховують можливість зменшення ризиків шляхом стандартизації або диференціації виробництва продукції та маневрування через збільшення виробництва там, де є вигода.

По-третє, корпорації враховують сприятливість інвестиційного клімату, зокрема, мінімізацію політичного ризику, оптимальну податкову політику, забезпечення захисту прав власності, преференції для іноземних інвесторів тощо.

По-четверте, ТНК розміщують виробництво з урахуванням якомога повної реалізації монополістичних переваг і географічної мобільності. Вони можуть поетапно перевести виробничі потужності з однієї країни в іншу через зміни умов виробництва, збуту та адаптацію виробленого продукту до національного ринку, пролонгуючи життєвий цикл своїх технологій і продукції по мірі їх старіння.

По-п'яте, ТНК розміщують виробництво із врахуванням одержання прибутку у довгостроковій перспективі на основі аналізу умов виробництва і збуту, стану ринку і зміни в технологіях.

Сьогодні ТНК вирішують проблеми нового економічного і політичного переділу світу, стоять на порозі створення світового наддержавного уряду. Про зростання їх ролі свідчить факт створення Центру та Комісії ООН з проблем ТНК і обговорення на міжнародних засіданнях різних напрямів їх діяльності.

Узагальнення переваг і загроз від діяльності зарубіжних ТНК для економіки приймаючої країни представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги та загрози для національної економіки від діяльності закордонних ТНК

Переваги	Загрози
1.Фінансові надходження в країну через прямі іноземні інвестиції	1.Розподіл фінансових ресурсів між великими ТНК, що створює обмеження для фінансування малого і середнього бізнесу

2.Підвищення конкурентоспроможності економіки приймаючої країни	2.Виснажливе використання ресурсів приймаючої країни
3.Організація виробництва в приймаючій країні раніше імпортованої продукції, створення додаткових робочих місць	3.Поглинання вітчизняних компаній іноземними ТНК, монополізація окремих секторів економіки
4.Пожвавлення внутрішньої торгівлі і конкуренції	4.Розташування на території приймаючої країни екологічно небезпечних, трудомістких, енергоємних та матеріаломістких виробництв
5.Впровадження інновацій і випуску нових видів продукції	5.Згортання НДДКР та денационалізація їх результатів
6.Сприяння модернізації капіталоемних виробництв	6.Посилення конкуренції на внутрішньому ринку, витіснення вітчизняного виробника
7.Покращення загального рівня корпоративного управління	7.Можливість зменшення оподаткування прибутку через застосування трансфертних цін, виведення прибутку від діяльності в країну базування
8.Стимулювання темпів зростання економіки приймаючої країни	8.Занепад галузей економіки, які не є привабливими для ТНК

Як видно з таблиці, приймаюча країна за допомогою зарубіжних ТНК може отримувати фінансові вливання через прямі іноземні інвестиції, залучати новітні технологічні досягнення, використовувати передовий управлінський досвід, сприяти підвищенню конкурентоспроможності економіки тощо.

Здійснюючи ПІІ, ТНК надають приймаючій країні інтегрований «пакет» видимих та невидимих активів. Цей «пакет» не тільки доповнює наявні внутрішні фактори виробництва, відкриваючи нові можливості для збільшення зайнятості та доходів, а й стимулює економічне зростання через передачу технологій, навчання, взаємозв'язок зі світовою економікою та доступ до зарубіжних ринків.

Довгострокова стратегія ТНК враховує роль держави як суб'єкта міжнародної конкуренції. Конкурентоспроможність країни відображається через ступінь відповідності виробленої в ній продукції міжнародним стандартам. ТНК сприяють реалізації конкурентних переваг через новітні технології, раціоналізацію і модернізацію виробництва, випуск високоякісної продукції. Як зазначає професор Угорської академії наук М. Шимаї: «Міжнародні корпорації є економічними агентами тієї країни, яка через ринкові механізми впливає на фактори, що формують конкурентоспроможність чужих економік, і це дає можливість вносити зміни в порівняльні переваги приймаючих країн» [16]. Крім того, вітчизняні партнери через канали ТНК можуть закріпитися на традиційних ринках реалізації продукції і вийти на нові.

Для національної економіки іноземні корпорації можуть стати головною ланкою поширення інновацій. Вони володіють більш як 80% патентів і ліцензій на нову техніку, ноу-хау та технології і здійснюють 75% загальносвітового обсягу науково-дослідних і дослідно-конструкторських

робіт (НДДКР) [17, с.87]. Таким чином, в значній мірі добробут країни залежить від успішного функціонування на її території ТНК і відповідної політики уряду.

Щоб всебічно оцінити роль ТНК в приймаючих країнах, необхідно визначити не тільки переваги для економіки від їх діяльності, але й загрози, які вони їй несуть.

Найбільша загроза полягає в тому, що функціонування ТНК має наднаціональний характер і приводить до формування наддержавних зв'язків. Більшість дослідників проблем транснаціоналізації [18; 19; 20; 21] виділяють наступні загрози національній економічній безпеці від діяльності ТНК:

1) значна кількість ТНК настільки великі за розмірами, що за обсягом обороту перевершують окремі країни. Це дає їм можливість вести справи безпосередньо з главами держав і здійснювати тиск на уряд приймаючої країни. Незгодні з політикою уряду ТНК можуть підкупити місцевих політиків і фінансувати змову проти нього [22, с.72];

2) для забезпечення корпоративної політики ТНК у зовнішній політиці реалізують свою дипломатію на основі власної корпоративної ідеології. Вони мають власні спецслужби і достатню кількість зброї для військових заворушень. Авторитет корпорації тим вище, чим сильніше розвинені в ній власні традиції, індивідуальний фірмовий стиль та ідеї, спрямовані на її розвиток. Діючи відповідно до законів нової глобальної конкуренції, жодна корпорація не спроможна поділитися з «людством» своїми досягненнями, бо в сучасних умовах це означало б підрив корпоративної конкурентоспроможності;

3) кінцева мета діяльності ТНК – максимізація прибутку. Тому можлива ситуація, коли досягнення цієї мети приведе до негативних економічних і соціальних наслідків всередині країни, виснаження природних ресурсів. Стимулювання штучного попиту внаслідок «запланованого старіння» товарів викликає безмежне зростання виробництва, яке, у свою чергу, потребує все більше і більше ресурсів. ТНК використовують політику «запланованого старіння» як вдалий маркетинговий хід, незважаючи на те, що потрібно вирішувати проблему утилізації старих товарів і використовувати ресурси для створення нових. Вони здатні лобіювати прийняття певних законів на свою користь у приймаючій країні;

4) іноземні інвестори найчастіше захоплюють перспективні і більш розвинуті напрями діяльності приймаючих країн і можуть нав'язувати вітчизняним підприємствам застарілі та екологічно небезпечні технології. У багатьох країнах окремі галузі (металургія, повітряний транспорт, суднобудування, телекомунікації, енергетика) є закритими для іноземних інвестицій, оскільки вони реально чи потенційно становлять основу національної оборони і економічної безпеки;

5) сукупні валютні резерви ТНК у кілька разів перевищують сукупні резерви всіх центральних банків світу. Тому переміщення лише 1–2% маси

грошей, що перебувають у їхньому володінні, цілком здатне змінити паритет національних валют;

б) під час кризових явищ іноземні підприємства забирають капітали із приймаючої країни і спрямовують їх у країну базування, щоб там стабілізувати ситуацію;

7) ті корпорації, чиєю метою є завоювання внутрішнього ринку країни, нарощують імпорт і сприяють витісненню місцевих товарів і компаній.

Загальна макроекономічна загроза полягає в тому, що чим вище ступінь міжнародної економічної інтеграції через ТНК, тим більше розповсюджується на приймаючі країни стратегія цих корпорацій у вигляді міжнародного ринкового тиску, циклічних коливань, конкуренції, спекулятивних маневрів тощо.

Тому вплив зарубіжних ТНК на підприємства приймаючих країн необхідно оцінювати з позитивного боку та можливих загроз. Позитивною рисою їх діяльності є поживлення конкуренції і підвищення якості продукції. ТНК відіграють важливу роль у поширенні міжнародних стандартів виробництва товарів та послуг і підготовці кваліфікованих кадрів, що приводить до зростання продуктивності праці. Їх діяльність примушує вітчизняні підприємства вкладати кошти в розробку новітніх технологій, скорочувати витрати, здійснювати конкурентну боротьбу за споживача. Негативною рисою їх діяльності є зменшення обсягів випуску або закриття підприємств приймаючих країн, які за розмірами капіталів не можуть змагатися з потужними ТНК. Крім того, ТНК схильні до застосування методів несумлінної конкуренції (картельні угоди тощо).

Що стосується безпеки вітчизняного споживача, тут вплив зарубіжних корпорацій також оцінюється неоднозначно. З одного боку – насичення ринку різноманітними товарами і послугами та задоволення попиту. З іншого – використання іноземними компаніями переважно штучних інгредієнтів при виробництві товарів (особливо харчової промисловості), що негативно впливає на здоров'я споживачів.

Самі ТНК в приймаючих країнах також зіштовхуються з низкою проблем. Вони повинні дотримуватися міжнародних угод і правил, які стосуються трудових відносин і охорони навколишнього середовища. Корпорації враховують маркетингову стратегію своїх конкурентів і тому намагаються не вступати в конфлікти з урядом і громадськістю. У цілому для ТНК головним є питання, в якій мірі особливості тих чи інших приймаючих країн є джерелом вигод чи втрат і конфліктів.

Таким чином, відносини між ТНК і приймаючими країнами доволі складні. Це викликано тим, що обидві сторони намагаються максимізувати

свої вигоди. ТНК, як правило, економічно набагато сильніші, ніж більшість приймаючих країн. Часто вони використовують свою міць, щоб тиснути на місцевий уряд з метою мінімізації податків чи отримання пільг у фінансовій сфері та інфраструктурі.

Розвиток вітчизняних ТНК може стати засобом підйому національної економіки та шляхом виходу з економічної залежності від інших держав. Зарубіжний досвід свідчить, що національний капітал спроможний витримувати конкуренцію з іноземними ТНК лише тоді, коли він сам структурується в потужні фінансово-промислові об'єднання, адекватні міжнародним аналогам і здатні проводити активну зовнішньоекономічну політику. До переваг ТНК у порівнянні з компаніями, що здійснюють підприємницьку діяльність в одній країні, можна віднести:

1) існування постійного доступу до інформації про кон'юнктуру фінансових, валютних і товарних ринків у різних країнах, що дозволяє розподіляти фінансові ресурси з мінімальними ризиками і спрямовувати капітал у ті держави, де існують кращі умови для одержання максимального прибутку;

2) розташування своїх підприємств у різних країнах з урахуванням розмірів їх внутрішнього ринку, доступності економічних ресурсів, ціни і кваліфікації робочої сили, розвиненості інфраструктури;

3) існування переваг володіння капіталом, знаннями, технологіями і доступом до дешевих і якісних ресурсів;

4) можливість використання фінансових ресурсів світової господарської системи, оскільки джерелами їх фінансування є не стільки материнські компанії, скільки підприємства і філії, розташовані у приймаючих країнах;

5) вибір найкращого рівня оподаткування і можливість перерозподілу прибутків між компаніями, що входять у корпорацію, таким чином, щоб найбільший дохід отримували ті з них, які користуються податковими пільгами;

6) оптимальна організаційна система управління, яка постійно вдосконалюється;

7) завдяки диверсифікованості ТНК, вони мають відносну стійкість до депресивних явищ в окремих галузях світового господарства.

Вітчизняні ТНК розраховують на те, що уряд країни базування буде захищати їх інвестиції за кордоном за допомогою підписання відповідних двосторонніх угод про скасування подвійного оподаткування, захисту від націоналізації і експропріації, охорону інтелектуальної власності і капіталовкладень. Інколи вони використовують безпосередні форми державної економічної підтримки у вигляді спеціальних субсидій. Навіть малі країни намагаються підвищити інтернаціоналізацію своїх компаній та їх конкурентоспроможність.

Відносини вітчизняних ТНК з урядом країни базування можуть бути і обмеженими. Зростання процесів транснаціоналізації сприяє відпливу інвестицій за кордон, зменшує кількість податкових надходжень і збільшує безробіття в країні базування. Уряди деяких країн побоюються, що подібні компанії можуть зашкодити платіжному балансу. Такі занепокоєння приводять до введення певних заборон і обмежень.

Забезпечення економічної безпеки національної економіки під впливом загроз транснаціоналізації може бути ефективним за умови послідовності і виваженості дій держави, які сприятимуть підвищенню рівня адаптованості вітчизняного господарства до процесів глобалізації.

Завданнями державної політики в галузі економічної безпеки є: визначення позиції держави щодо безпечності економічних процесів, окреслення конкретних цілей, з'ясування пріоритетності і поступовості їх досягнення, формування системи економічних інтересів, застосування правових і економічних важелів впливу на суб'єктів господарювання.

Доцільно управління економічною безпекою почати з етапу підготовки, на якому обґрунтовується необхідність забезпечення економічної безпеки національної економіки під впливом загроз транснаціоналізації на основі аналізу зовнішнього середовища та внутрішніх можливостей розвитку вітчизняного господарства. Зовнішнє середовище національної економіки формується під впливом глобалізації і об'єктивної потреби України інтегруватися у міжгосподарські зв'язки. Суб'єктами в ньому виступають міжнародні об'єднання, окремі країни і зарубіжні транснаціональні корпорації.

Внутрішнє середовище розглядається як сукупність факторів, які формують довгострокові тенденції і перебувають під безпосереднім контролем держави. Воно створюється під дією економічних та політико-інституційних факторів. У контексті забезпечення економічної безпеки з врахуванням діяльності ТНК одним з головних факторів внутрішнього середовища є відкритість національної економіки, яка передбачає вільний доступ на вітчизняний ринок зарубіжних інвестицій. Це об'єктивно пов'язано з обмеженням регулюючих функцій держави. Аналіз світового досвіду захисту національних економічних інтересів показує, що успішні економіки поєднують певний рівень відкритості з державною політикою забезпечення економічної безпеки.

Після прийняття рішення про доцільність проведення змін у забезпеченні економічної безпеки необхідно провести підготовку до їх втілення. На нашу думку, другим етапом державного забезпечення економічної безпеки під впливом діяльності ТНК повинна стати розробка, яка починається з визначення послідовності дій для досягнення поставлених цілей і на кінцевій стадії пропонує варіанти забезпечення економічної безпеки з врахуванням стану національної економіки та процесів транснаціоналізації. На нашу думку, у цій фазі доцільно:

- проаналізувати світовий досвід державного захисту національних економічних інтересів від діяльності ТНК і вибрати можливі для України запобіжні заходи;

- визначити пріоритетні напрями забезпечення економічної безпеки національної економіки.

Аналіз змісту положень Закону України «Про основи національної безпеки України», Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що розвивається», українського законодавства щодо регулювання іноземних інвестицій дозволяють нам виділити такі пріоритетні напрями забезпечення економічної безпеки національної економіки з врахуванням процесу транснаціоналізації:

1) забезпечення законності функціонування системи економічної безпеки;

2) підвищення конкурентоспроможності національної економіки і стимулювання випереджаючого розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв;

3) здійснення моніторингу впливу іноземного капіталу на розвиток окремих стратегічно важливих галузей національної економіки і реформування системи залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у національну економіку;

4) захист і підтримка вітчизняного виробника;

5) проведення виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень, протидія неконтрольованому відпливу національних фінансових ресурсів з країни;

6) забезпечення продовольчої безпеки країни і захист українського споживача від неякісної і шкідливої продукції;

7) прискорення прогресивних інституціональних змін в економіці.

Виходячи з вищеперерахованих пріоритетних напрямів забезпечення економічної безпеки національної економіки і необхідності їх втілення у життя, було б доцільно:

1. Створити збалансовану систему забезпечення економічної безпеки, яка здійснюватиме діагностику реальних та прогнозування потенційних загроз економічній безпеці від діяльності ТНК. Особливу увагу слід звернути на таку вимогу до системи забезпечення економічної безпеки як законність її функціонування.

2. Одним з головних завдань державного забезпечення економічної безпеки є нарощування конкурентного потенціалу за рахунок національних переваг в освіті, науці, високих технологіях і перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку. Використовуючи позитивні наслідки транснаціоналізації вітчизняної економіки, такі як отримання доступу до додаткових джерел фінансового капіталу, нових технологій та потенціалу інновацій і використання сучасного організаційно-управлінського досвіду, можна стимулювати створення і вихід на зовнішній ринок національної високотехнологічної продукції, для якої орієнтиром є продукція іноземних філій, вже адаптована

до потреб світового ринку. Конкурентні переваги від діяльності зарубіжних ТНК вітчизняною економікою майже не використовуються. Іноземні корпорації в умовах національної економіки переважно орієнтуються на створення збутових мереж, просуваючи свій продукт на українському ринку, що негативно позначається на конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників. Негативний вплив інвестицій ТНК на економічні процеси в Україні може бути нівельований збалансованою системою державного регулювання іноземних інвестицій, метою яких є, з одного боку, підвищення зацікавленості ТНК у створенні структурних ланок в Україні за умови поліпшення конкурентоспроможності національної економіки, а з іншого – недопущення дискримінації національних товаровиробників.

3. Здійснення моніторингу впливу іноземного капіталу на розвиток окремих стратегічно важливих галузей національної економіки має для України особливе значення, адже вітчизняна економіка характеризується комплексом серйозних міжгалузевих диспропорцій і нестачею ресурсів [23].

Враховуючи, що енергетична галузь є стратегічно важливою для економіки України, велике значення має моніторинг впливу іноземного капіталу на забезпечення енергетичної безпеки як однієї зі складових економічної безпеки національної економіки. Для забезпечення енергетичної безпеки необхідно диверсифікувати постачання енергоносіїв в Україну і не допустити монополізації стратегічно важливої енергетичної галузі іноземними ТНК.

4. Захист національного виробника вимагає застосування нових принципів підтримки національних виробників на основі апробованих у світовій практиці механізмів розвитку та захисту внутрішнього ринку. Для підтримки національних виробників доцільно було б розширити доступність кредитного забезпечення для реального сектору економіки через розвиток схем іпотечного кредитування, створення інвестиційних банків та компенсаційних фондів, формування мережі гарантійних бюро тощо.

5. Зовнішні запозичення України можуть стати джерелом тиску з боку країн-кредиторів та лобювання інтересів зарубіжних ТНК і їх закріплення в економіці країни. З метою здійснення виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень необхідно: прискорити процес заміщення зовнішніх запозичень внутрішніми, адже внутрішній ринок характеризується значною ємністю, а запозичення на ньому є менш обтяжливими, ніж на зовнішньому ринку, та спрямувати більшу частину запозичень на підтримку стратегічних галузей, в реальний сектор економіки та на підтримку інноваційних процесів [24].

6. Враховувати, що в умовах відкритості національної економіки світові тенденції щодо збільшення дефіциту продовольства і зростання цін можуть розглядатися як виклики продовольчій безпеці України. На нашу думку, пріоритетним завданням, спрямованим на реформування аграрного сектору і недопущення монополізації сільськогосподарського виробництва зарубіжними ТНК в нинішніх умовах має стати забезпечення підтримки товарного агровиробництва та конкурентоспроможності сільського

господарства через спрощення і здешевлення одержання кредитів, збільшення фінансування заходів щодо підтримки фермерських господарств, втілення програм субсидування та компенсаційних доплат на виробництво рослинницької і тваринницької продукції.

7. Для прискорення прогресивних інституціональних змін в економіці необхідно поліпшити підприємницький та соціальний клімат у суспільстві, сформувати суспільне сприйняття необхідності та доцільності забезпечення економічної безпеки і визначення ролі зарубіжних і вітчизняних ТНК в даному процесі. Досягненню цієї мети сприятимуть:

- формування економічного патріотизму і почуття громадянського обов'язку, без яких неможливо мобілізувати зусилля суспільства і держави на створення високоефективної національної економіки та забезпечення її економічної безпеки;

- гарантування державою прав власності, дотримання господарського законодавства, прав та безпеки працюючих, безпеки життєдіяльності та споживання, зменшення кількості регуляторних документів.

Таким чином, держава повинна сприяти формуванню суспільної думки щодо необхідності і важливості здійснюваних економічних реформ.

Третій етап державного забезпечення економічної безпеки країни з урахуванням загроз від діяльності ТНК – етап реалізації, який залежить від дієздатності системи державної влади, збалансування функцій і повноважень між її гілками та органами, чіткого розмежування на законодавчому рівні політичних та адміністративних повноважень, функцій і відповідальності органів державної влади.

На даному етапі відбувається здійснення заходів щодо попередження та усунення загроз економічній безпеці від діяльності зарубіжних і вітчизняних ТНК за допомогою правових, економічних, організаційно-управлінських методів. Інструментами реалізації можуть бути: укладання договорів між ТНК і приймаючою країною на розробку і освоєння природних ресурсів, передання технологій чи вкладення інвестицій; застосування певних видів господарських санкцій до ТНК у відповідності із Господарським кодексом України; видача та позбавлення ліцензій; надання податкових знижок на прибуток, що інвестується у розвиток виробництва і НДДКР; додаткові пільги за державною програмою заохочення іноземних інвестицій у певні галузі економіки і сфери діяльності тощо.

Оцінювання ефектів від здійснених заходів передбачене на етапі контролю. Він повинен проводитися оперативно, оскільки корекція процесів, які відбуваються під впливом політики забезпечення економічної безпеки, може ефективно вплинути на хід реалізації лише за умови узгодженості і злагодженості дій органів управління. Контроль здійснюється двома шляхами: проведення поточного моніторингу реалізації запланованих заходів і за підсумками роботи органів державної влади щодо забезпечення економічної безпеки.

Через визначений час (5-10 років) доцільно провести комплексну оцінку ефектів, отриманих в результаті проведення державної політики

забезпечення економічної безпеки з врахуванням діяльності ТНК. Можливі ефекти представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Можливі ефекти від державного забезпечення економічної безпеки під впливом діяльності ТНК

Види ефектів	Характеристика ефектів
Правові	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення законності функціонування системи економічної безпеки; - приведення у відповідність національної нормативно- правової бази до міжнародних норм регулювання діяльності ТНК.
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> - збереження і підтримка народногосподарського комплексу країни; - підвищення конкурентоспроможності національної економіки; - використання переваг іноземного інвестування (залучення новітніх технологій та досвіду менеджменту ТНК); - мобілізація внутрішніх джерел інвестування; - стимулювання випереджаючого розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв; - використання потенціалу формування інвестиційних ресурсів великих вертикально інтегрованих вітчизняних корпоративних структур; - збереження та розвиток інтелектуального та науково-технічного потенціалу; - підвищення якості та безпечності продукції.
Соціально-економічні	<ul style="list-style-type: none"> - задоволення соціальних і економічних потреб громадян; - зниження рівня безробіття; - підвищення соціальної відповідальності бізнесу; - забезпечення достатнього рівня життя населення.
Еколого-економічні	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ефективності використання природних ресурсів; - застосування екологічно безпечних технологій; - запобігання детеріорації навколишнього природного середовища.

Отже, забезпечення економічної безпеки національної економіки під впливом загроз транснаціоналізації може бути ефективним за умови послідовності і виваженості дій держави, які сприятимуть підвищенню рівня адаптованості вітчизняного господарства до глобалізації суспільно-економічного розвитку. Інтернаціоналізація економічних процесів, зростання динамізму змін конкурентного середовища, посилення загроз економічній безпеці національної економіки зумовлюють важливість пошуку рівноваги між національною економікою і зовнішнім середовищем. Діяльність зарубіжних і вітчизняних ТНК створює позитивні ефекти та спричиняє певні загрози для національної економіки і є одним із факторів, що впливає на державне забезпечення економічної безпеки України.

Література

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – С.351.

2. Пастернак–Таранушенко Г. А. Економічна безпека як критерій ефективності економічної стратегії / Г.А.Пастернак-Таранушенко // Розбудова держави. – 1998. – № 9-10. – С.21-27.

3. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення [монографія] / З.С.Варналій, Д.Д.Буркальцева, О.С.Саєнко / За заг. ред. професора З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.

4. Білоус В. Т. Координація боротьби з економічною злочинністю: монографія / В. Т. Білоус. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2002. – 51 с.

5. Пухтаєвич Г. О. Аналіз національної економіки: навч. посіб. / Г.О.Пухтаєвич. – К.: КНЕУ, 2005. – 254 с.

6. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції / Р.М.Дацків. – Л.: Центр Європи, 2006. – 160 с.

7. Murdoch C. Economic factors as objects of security; Economics, security and vulnerability / C. Murdoch // F. Trager Economic issues and national security. – Lawrence, 1977. – P. 67-98.

8. Greer V. European economic security: Security Europe's future / Ed. By Flanagan St., Hampson F.-L., 1986. – P. 221 – 244.

9. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України // Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/file/link/222830/file/1277.TIF>

10. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови / З.Й.Куньч.– Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 848 с.

11. Гончарова В.О. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку держави / В. О. Гончарова. – Х.: Видавничий центр ХНУ, 2001. – 194 с.

12. Економічна безпека: навч. посіб. /О.Є.Користін, О.І.Барановський, Л.В.Герасименко та ін.; за ред. О. М. Джужі. – К.: Алерта. – 2010. – 368 с.

13. Білорус О.Г. Глобалізація і безпека розвитку: [монографія] / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.

14. Прохорова М.Є. Діяльність ТНК в умовах глобалізації світової економіки: монографія / М.Є. Прохорова. – Рівне: Видавець О.Зень, 2007. – 288 с.

15. Сухоруков А.І. Транснаціоналізація економіки та економічна безпека України / А.І. Сухоруков // Україна в системі міжнародної безпеки / за ред. О.С. Власюка. – К.: Фоліант, 2009. – С. 237- 302.

16. Шимаї М. Держава і транснаціональні компанії [Електронний ресурс]: сторінка сайту містить зазначену статтю. – Режим доступу: http://vasilieva.narod.ru/ptpu/10_4_99.htm

17. Маркович І.Б. Трансформація промисловості в системі глобальних викликів: організаційно-мережеві зміни та конкурентно-інноваційні виміри: монографія / І.Б. Маркович. – Тернопіль: Астон, 2012. – 256 с.

18. Орехова Т.В. Транснаціоналізація економічних систем в умовах глобалізації: [монографія] / Т.В.Орехова; під ред. Ю.В.Макогона. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – 394 с.

19. Рогач О.І. Транснаціональні корпорації в світовій економіці: [монографія] / О.І. Рогач. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2005. – 176 с.

20. Рокоча В.В. Транснаціональні корпорації: навч. посіб. / [В.В. Рокоча, О.В. Плотніков, В.Є. Новицький та ін.]. – К.: Таксон, 2001. – 304 с.

21. Якубовський С. О. Інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій та її вплив на конкурентоспроможність національних економік: монографія / С. О. Якубовський. – Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. – 394 с.

22. Кузьменко А. Транснаціональні корпорації як суб'єкти розвідувальної діяльності / А.М. Кузьменко // Юридичний журнал. – 2007. – № 2. – С.68-79.

23. Тищук Т.А. Шляхи протидії прихованому відпливу капіталу з України : аналіт. доп. / Т. А. Тищук, О. В. Іванов. – К. : НІСД, 2012. – 88 с.

24. Шталь Т.В. Аналіз кризи зовнішньої заборгованості України / Т.В.Шталь, Н.О. Ланець // Економіка харчової промисловості. – 2013. – № 1(7). – С. 39-43.